

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-138>

УДК 330.567.2:338.245.6 (477)

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ДОВГОТРИВАЛОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

DETERMINANTS OF ENSURING THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF HOUSEHOLDS IN THE CONDITIONS OF LONG-LASTED WAR IN UKRAINE

Лісовська Олена Леонідівна

кандидат економічних наук, доцент,
Національна академія Служби безпеки України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2272-3053>

Lisovska Olena

National Academy of the Security Service of Ukraine

У статті розглянуто актуальні питання забезпечення фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств в умовах довготривалої війни. Охарактеризовано сучасний фінансово-економічний стан українських домогосподарств. Проаналізовано вплив динаміки ВВП України на стан фінансово-економічної безпеки домогосподарств. Визначено основні загрози, які впливають на фінансово-економічну безпеку домогосподарств України в умовах повномасштабної війни. Досліджено позитивний досвід забезпечення фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств в умовах повномасштабної війни. Визначено поняття фінансово-економічної безпеки домогосподарства в умовах довготривалої війни. Обґрунтовано необхідність і визначено основні напрями удосконалення механізмів забезпечення фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств в умовах довготривалої війни.

Ключові слова: домогосподарство, фінансово-економічна безпека домогосподарства, внутрішньо переміщені особи, показники фінансово-економічної безпеки домогосподарства, загрози фінансово-економічній безпеці домогосподарства.

The purpose of the article is to determine the features of ensuring the financial and economic security of Ukrainian households in the conditions of a full-scale war, taking into account the indefinite term of its duration. The urgency of the work is attributed to the needs by the needs of a comprehensive study of threats to the financial and economic security of Ukrainian households and necessary countermeasures, taking into account potential new realities. The main research methods that were used: analysis and synthesis, structural-functional, statistical, historical-logical, inductive, deductive and forecasting. The results of the work are of practical importance to ensure the financial and economic security of Ukrainian households in the conditions of a long-term war. Topical issues of ensuring the financial and economic security of Ukrainian households in the conditions of a long-lasting war are considered. It is substantiated that the concept of financial and economic security of Ukrainian households needs further theoretical development as well as regulatory and legal certainty. The current financial and economic state of Ukrainian households is defined. The main threats affecting the financial and economic security of households in Ukraine are identified and analyzed. The impact of Ukraine's GDP dynamics on the state of financial and economic security of households is analyzed. The consequences of the structural deformation of GDP by final use in the first two years of war are defined. According to the results of the analysis of the data of the State Statistics Service of Ukraine, a conclusion was made about the reduction of the total number of active enterprises in Ukraine during the two years of the full-scale war. It is calculated that the living wage is lower than such a monetary criterion of poverty as the equivalent expenditure of a person below the poverty line, and tends to decrease in dollar equivalent. The positive experience of ensuring the financial and economic security of Ukrainian households in the conditions of a full-scale war was studied. Mechanisms for improving the state policy in the field of internal displacement on the territory of Ukraine to ensure the financial and economic security of internally displaced persons were considered. The concept of financial and economic security of the household under the conditions of a long-term war is defined. The need to improve the mechanism for ensuring the financial and economic security of Ukrainian households is substantiated. The prerequisites for the implementation of a strict discretionary tax-budgetary policy, which will negatively affect the financial and economic security of Ukrainian households, have been identified.

The prerequisites for the implementation of a strict discretionary tax-budgetary policy, which will affect negatively the financial and economic security of Ukrainian households, have been identified. The main areas of improvement of the mechanisms for ensuring the financial and economic security of Ukrainian households in the conditions of a long-lasting war have been determined.

Keywords: household, household's financial and economic security, internally displaced persons, indicators of household's financial and economic security, threats to the household's financial and economic security.

Постановка проблеми. Двоїста функція домогосподарств, як постачальників економічних ресурсів і споживачів товарів і послуг, визначає їх роль у відтворювальному процесі національної економіки.

Відтак, фінансово-економічний стан домогосподарств відображає їх ефективність у якості фактору виробництва і, водночас, оскільки домогосподарства розподіляють свої доходи між податками, заощадженнями та споживанням, формує обсяг споживчого попиту.

Фінансово-економічна безпека домогосподарства – стан, за якого задовольняються життєво важливі потреби, забезпечується достатній рівень життя і захист від бідності та безробіття, – залежить як від загального рівня розвитку економіки, так від економічної політики держави.

На третьому році повномасштабної війни в Україні посилилися ризики щодо її тривалості і масштабів бойових дій порівняно з попередніми прогнозами. Відтак, набуває актуальності комплексне дослідження загроз фінансово-економічній безпеці українських домогосподарств та механізмів протидії з урахуванням потенційних нових реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань забезпечення фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств присвячено значну кількість праць вітчизняних фахівців, у яких визначено концептуальні підходи, досліджено теоретичні засади та обґрунтовано практичні рекомендації щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки домогосподарств в Україні.

До пріоритетних напрямів дослідження вітчизняними науковцями теоретичних засад фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств та розробки практичних механізмів її забезпечення відносяться: сутність та поняття фінансово-економічної безпеки домогосподарства (І. І. Білоус, О. О. Драган, А. С. Полторака, О. В. Шашук); основні чинники та загрози фінансово-економічній безпеці українських домогосподарств (І. І. Білоус, М. С. Зварич, Р. Г. Сніщенко); оцінка рівня фінансово-економічної безпеки

українських домогосподарств (С. Б. Єгоричева, М. М. Данилюк, Т. П. Гудзь); механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки домогосподарств в Україні (О. А. Єрмоленко, М. С. Зварич, О. О. Коковіхіна, Л. Я. Слобода).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Визнаючи ґрунтовність дослідження вітчизняними науковцями, як теоретичних засад фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств, так і практичних механізмів її забезпечення, звертаємо увагу на необхідність подальших розробок. В Україні триває повномасштабна війна, прогнози щодо термінів завершення якої базуються на припущеннях. В умовах довготривалої війни відбувається модифікація загроз, у тому числі, це стосується і фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств. Відтак, поряд із адаптацією існуючих механізмів забезпечення фінансово-економічної безпеки домогосподарств до сучасних умов, необхідно застосовувати й нові.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення особливостей забезпечення фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств в умовах повномасштабної війни з урахуванням невизначеного терміну її тривалості.

Реалізація даної мети передбачає вирішення таких завдань: оцінка фінансово-економічного стану українських домогосподарств в умовах повномасштабної війни; визначення перспективних загроз фінансово-економічній безпеці українських домогосподарств в умовах довготривалої війни та обґрунтування механізмів її забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття домогосподарства є ustalеним в економічній теорії і визначається, як економічна одиниця (з однієї чи кількох осіб), яка забезпечує економіку ресурсами та використовує отримані доходи для придбання товарів та послуг, які задовольняють економічні потреби [19, с. 871].

Закріплене нормативно-правовим чином поняття домогосподарства у Законі України «Про Всеукраїнський перепис населення», змістовно відповідає теоретичному. Домо-

господарства визначається як сукупність осіб (одна особа), які спільно (незалежно від виду стосунків) проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти [12].

На відміну від чіткої категоріальної визначеності домогосподарства, поняття його фінансово-економічної безпеки перебуває у стані теоретичної розробки за відсутності нормативно-правової визначеності.

У статті С. Б. Єгоричевої і Т. П. Гудзь запропоновано під фінансово-економічною безпекою домогосподарства розуміти захищеність його економічних інтересів, що визначаються потребами його членів у гідному житті та всебічному розвитку, від зовнішніх загроз та внутрішніх дестабілізуючих чинників [8, с. 118]. М. С. Зварич стверджує, що фінансова безпека домогосподарства полягає у безперервному й сталому підтриманні такого фінансового стану домогосподарства, який характеризується стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек в процесі їх життєдіяльності, здатністю домогосподарства реалізовувати власні фінансові інтереси, а також забезпечувати гідний рівень життя [18, с. 27].

Погоджуючись в цілому з даними визначеннями, слід зауважити про невизначеність поняття гідного рівня життя.

До основних макроекономічних показників фінансово-економічної безпеки українських домогосподарств, на які вони не мають безпосереднього впливу відносяться: розмір ВВП на душу населення, параметри розподілу доходів, квінтільний коефіцієнт диференціації доходів населення, величина сукупних доходів, розмір наявного доходу та розмір, визначених державою соціальних гарантій (прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, коефіцієнт мінімуму споживання; допомоги з безробіття, мінімальна пенсія тощо). На відміну від зазначених показників, обсяг і структура доходів, розмір оплати праці, частка заощаджень в структурі доходів, розподіл витрат за видами відносяться до індивідуальних параметрів фінансово-економічної безпеки домогосподарства.

Пропозиції фахівців з фінансової грамотності щодо використання різноманітних додаткових способів підвищення доходів («зменшення витрат», самозабезпечення потреб, додаткове працевлаштування, альтернативні доходи, використання соціальних

зв'язків за одночасного аналізу та контролю витрат) досить складно реалізовувати в умовах війни.

Вихідними загрозами фінансово-економічній безпеці домогосподарства є низький рівень ВВП та його асиметричний розподіл.

У ринково-трансформаційний період до початку повномасштабної війни Україні не вдалося за обсягом ВВП досягнути рівня 1990 року.

Поступове, хоч і повільне, економічне зростання періодично переривалося внаслідок низки негативних чинників: фінансово-економічної кризи 2008–2009 років, політичної кризи наприкінці 2013 року, анексії Криму та збройної російської агресії на території Донбасу. Так, зокрема, зменшення реального ВВП України на 6,25% у 2014 році та на 8,7% у 2015 році за максимальної різниці між номінальним і реальним ВВП у гривневому еквіваленті у 27.7% у 2015 році, суттєво вплинуло на фінансово-економічного становище домогосподарств в напрямку погіршення. Зазначимо, що номінальний ВВП у доларовому еквіваленті зменшився на 28,1% у 2014 році, а у 2015 році – ще і на 31,3%; при цьому показники падіння ВВП на душу населення були дещо кращими внаслідок зменшення чисельності населення (-25.2% і -29.8%, відповідно) [3].

В умовах повномасштабної війни критичне падіння реального ВВП 2022 року на 29,19% було тільки частково компенсовано зростанням економіки у 2023 році, але рівень ВВП 1990 року прогнозовано залишається не досяжним у близькій перспективі.

Такі результати є закономірними, оскільки кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, суттєво зменшилася в Україні внаслідок, як окупації частини території України, так і фізичного знищення окремих підприємств та інфраструктурних об'єктів на території нашої держави за межами бойових дій, навіть у відносно «мирних регіонах».

Розрахунки, здійснені за даними Державної служби статистики України, свідчать, що загальна кількість активних підприємств в Україні за два роки (період 01.11.2021 р. – 01.11.2023 р.) скоротилася на 7,9% (з 698 771 одиниць до 643 602 одиниць). В окремих регіонах ситуація за цей період є значно гіршою. Так, у Херсонській області

зменшення кількості активних підприємств склало – 32,7%, у Донецькій області – 20,7%, у Запорізькій та Луганській областях – до 19,6%, у Харківській області – 16,3 % [10].

Знищення 80% теплової генерації України (ТЕС, ТЕЦ) у березні-квітні 2024 року продукує серйозні наслідки для економіки не тільки у поточному році.

Масова реєстрація ФОПів – 314 392 у період 01.02.2023 р. – 01.02.2024 р. за даними системи YouControl.Market – є безумно позитивним явищем, однак, найпоширенішими секторами серед ФОПів, котрі почали свою діяльність, на другий військовий рік стали надання послуг перукарнями та салонами краси, роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах і роздрібна торгівля через мережу Інтернет.

У сенсі розподілу ВВП на душу населення умовно позитивним чинником є різке зменшення чисельності населення України (за даними Міжнародної організації з міграції 6,5 млн громадян України є біженцями по всьому світу), але, водночас, зменшення чисельності робочої сили, як виробничого фактору продукує скорочення обсягів національної економіки. За оцінками Національного банку України, робоча сила у віці 15-70 років у 2023 році скоротилася більш ніж на чверть порівняно з 2021 роком [9, с. 26].

Споживчі витрати в структурі ВВП України за кінцевим використанням у 2022 році склали 104,2%, у 2023 році 105,8%, а валове нагромадження – 12,6% і 15,1% ВВП, відповідно [2]. Тобто, протягом двох військових років не тільки споживання і нагромадження сумарно перевищили ВВП країни, а навіть споживання перевищило ВВП. Очевидним є порушення макроекономічної рівноваги: $Y = C + S$. $MPC + MPS = 1$. Схильність до споживання визначає величину мультиплікативного ефекту, але, водночас, є функцією ВВП.

Українська економіка виживала за рахунок як фінансової допомоги країн-партнерів, так і зростання зовнішнього державного боргу з 47 654,7 млн дол. США до 94 790,5 млн дол. США. Сукупний державний борг України за період 2022-2023 років зріс з 2 671,8 млрд грн (48,9% до ВВП) до майже 5 519, 5 млрд грн (84,4% до ВВП). Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» граничний рівень державного боргу визначено в обсязі 7 460,1 млрд гривень [12]. Загальні виплати у 2024 році за державним боргом з урахуванням планових позик у 2024 році станов-

лять 1 3046,7 млрд грн. Частка видатків з обслуговування державного боргу у видатках загального фонду Державного бюджету України за 2024 рік орієнтовно становитиме 13,5% [14, с. 5].

Структура доходів державного бюджету України за статтями доходів у 2022-2023 роках продемонструвала небезпечні тенденції. Так, зокрема, відбулося відносно зменшення податкових надходжень (з 53,14% у 2022 році до 45,04% у 2023 році), зменшилася питома вага ПДВ з вітчизняних товарів (з 11,97% у 2022 році до 8,03% у 2023 році), ПДВ з імпортованих товарів у 2023 році значно перевищив ПДВ з вітчизняних товарів (на 70,6%).

Щодо перерозподілу ВВП, то за результатами декларування доходів за 2023 рік 10,7 тис. осіб (+ 1,2 тис. осіб в порівнянні у 2022 роком) отримали річний дохід у сумі понад 1,0 млн грн, з яких було визначено до сплати ПДФО та військового збору понад 1,0 млрд грн. Податкова активність, на думку голови Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетманцева була спричинена детінізацією і патріотизмом.

У 2023 році проявилася ще одна позитивна тенденція – за інформацією Національного банку України доходи населення у 2023 році повернулися до зростання у номінальному (на 17,1%) і в реальному (на 3,5%) вимірах. У структурі доходів населення найбільшу частку займає заробітна плата (до прикладу, 45,3% у 2020 році та 45,5% у 2021 році) порівняно із соціальними допомогам та іншими одержаними поточними трансфертами (33,8% та 32,5% відповідно), прибутком та змішаним доходом (18,3% та 19,8%), одержаним доходом від власності (2,6% та 2,2%) [6, с. 8; 7, с. 9].

Високий рівень середньої заробітної плати є характерною ознакою економічно високо розвинутих країн. У 2023 році середня вартість години праці в ЄС становила 31,8 євро, коливаючись від 9,3 євро в Болгарії до 53,9 євро в Люксембурзі; чистий річний заробіток середньої працюючої пари з двома дітьми становив 60 447 євро, коливаючись від 19 938 євро в Болгарії до 107 590 євро в Люксембурзі [23]. В Україні середньомісячна заробітна плата у 2023 році склала 17 445 грн [16].

Згідно з Методикою комплексної оцінки бідності, бідність – неможливість підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період – визначається за застосування трьох груп критеріїв оцінки

бідності: основні монетарні критерії бідності; інші монетарні критерії бідності (зокрема, еквівалентні витрати особи нижче межі бідності – гривневий еквівалент 5,05 дол. США) та немонетарні критерії бідності [11].

Загальний показник прожиткового мінімуму в Україні з 01.01.2024 року був визначений у сумі 2920 грн, валютний курс, встановлений Національним банком України на 01.01.2024 р. – 38,002 грн за 1 дол. США, на 01.05.2024 року – 39,5151 грн за 1 дол. США. Тобто, добова сума прожиткового мінімуму за перші чотири місяці зменшилася з 2,56 дол. США до 2,46 дол. США на добу. Головна проблема полягає у тому, що це нижче за такий монетарний критерій бідності, як еквівалентні витрати особи нижче межі бідності – гривневий еквівалент 5,05 дол.

Місячна мінімальна заробітна плата з 01.04.2024 р. встановлена Україні на рівні 8000 грн, валютний курс, встановлений НБУ на 01.04.2024 р. – 38,9974 грн за 1 дол. США, на 01.05.2024 р. 39,5151 грн за 1 дол. США. Добова місячна мінімальна заробітна плата за один місяць знизилася з 6,84 дол. США до 6,75 дол. США. Критичний курс (52,8 грн за 1 долар США), за якого місячна мінімальна заробітна плата опиниться нижче монетарного критерію бідності на даний час не виглядає реалістичним.

Порівняно із вищенаведеними показниками державних соціальних стандартів, ситуація із середньою заробітною платою може бути оцінена як позитивна. Середня заробітна плата за I квартал 2023 року становила 15436. або 422,15 дол. США (за офіційного курсу 36,5686 грн за 1 дол. США). За валютним курсом на кінець 2023 року (38,002 грн за 1 дол. США) середня заробітна в Україні склала 506,05 дол. США (19231 грн). Враховуючи тенденцію до знецінення української грошової одиниці, складно прогнозувати подальшу динаміку середньої заробітної плати в Україні у доларовому еквіваленті.

Якщо бідність в Україні вимірювати як рівень споживання, нижчий за глобальні 6,85 дол. США на людину на день, то ситуація є більш негативною. За такого підходу рівень бідності в Україні змінився з 5,5% у 2021 році до 24,1% у 2022 році, підштовхнувши понад 7 млн людей до бідності, відкидаючи прогрес на 15 років назад. Економіка України продемонструвала ознаки невеликого відновлення у 2023 році, враховуючи відновлення енергопостачання та стабільну зовнішню допомогу, яка підтримувала суспільне споживання,

але це дуже невизначено залежно від інтенсивності та тривалості війни. Очікується, що рівень бідності залишиться високим [21].

За даними гуманітарного агентства ООН ОСНА, у 2024 році гуманітарної допомоги потребуватимуть понад 14,6 млн осіб, тобто близько 40% населення України [22].

З початком російської агресії у 2014 році в Україні вперше виникло явище внутрішнього переміщення – охоплювало в основному громадян України, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [14].

З початком повномасштабної війни відбулося розширення Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих територій та зростання чисельності внутрішньо переміщених осіб до 3,7 млн (станом на лютий 2024 року за даними Міжнародної організації з міграції).

У 2022 році понад 2,3 млн ВПО отримали допомогу на проживання, на виплату якої з держбюджету було виділено 52,8 млрд гривень. У 2023 році понад 2,5 млн ВПО отримали допомогу на проживання, на виплату якої з держбюджету було виділено 73,3 млрд грн [4].

З метою вдосконалення державної політики у сфері внутрішнього переміщення на території України, а також здійснення державою всіх належних та доступних заходів для розв'язання проблем та мінімізації негативних наслідків, пов'язаних з внутрішнім переміщенням, було розроблено і схвалено Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року.

Після початку широкомасштабної збройної агресії проти України підходи до призначення допомоги на проживання ВПО не повною мірою враховували потреби таких осіб, допомога призначалася без обмеження в часі та без додаткових умов щодо оцінки їх майнового стану [17].

З метою оптимізації виплат, з 01.08.2023 р. допомога призначалася на 6 місяців ВПО, що вперше звернулася за призначенням допомоги, та виплачувалася щомісяця ВПО або уповноваженій особі. З 01.11. 2023 р. допомога призначалася на 6 місяців на сім'ю, яка вперше звернулася за призначенням допомоги, зі щомісячною виплатою одному з членів сім'ї. Постановою КМУ «Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщені

них осіб та інших вразливих категорій осіб» від 26.01.2024 р. № 94 було передбачено автоматичне продовження до 01.03.2024 р. (без додаткового звернення) виплати допомоги на проживання ВПО, у яких у січні 2024 року закінчився шестимісячний період отримання такої допомоги; а також, можливість подання заяви на продовження виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам починаючи з 01.02.2024 р. [5].

Висновки. Фінансово-економічна безпека домогосподарства залежить від загального стану економіки та економічної політики, що проводиться в державі. Нормативно-правові засади забезпечення фінансово-економічної безпеки домогосподарства було сформовано в Україні за мирних і відносно мирних часів.

Ознакою соціальної держави є забезпечення визначених соціальних стандартів і соціальних гарантій. Однак, повномасштабна війна актуалізувала проблему бідності в Україні. Слід констатувати, що у випадку довготривалої війни оцінка бідності за монетарними критеріями може набути актуальності для України.

Настання прогнозованих на початку 2024 року ризиків економічного розвитку України, зокрема, виникнення додаткових бюджетних потреб для цілей оборони, критичні енергетичної інфраструктури, зменшення обсягів фінансової допомоги, поглиблення негативних міграційних тенденцій, суттєво впливатимуть на фінансово-економічну безпеку українських домогосподарств.

Обґрунтовуючи необхідність збільшення обсягів військового виробництва для ведення війни Великої Британії проти агресора з більш ефективною економікою, Дж. М. Кейнс визначив необхідність часткового використання тоталітарних методів для перерозподілу ресурсів країни на військове виробництво шляхом зменшення доходів і особистого споживання, а також, використання засобів контролю за цінами [20, с. 7–8]. В умовах довготривалою війни з економічно більш потужним агресором Україна потребує виваженої урядової політики, спрямованої на перероз-

поділ ресурсів на військове виробництво, відносний контроль за цінами та певне обмеження споживання.

З позицій комплексного підходу і з урахуванням нової економічної реальності визначення поняття фінансово-економічної безпеки домогосподарства потребує уточнення, а механізми її забезпечення – модифікації.

На нашу думку, фінансово-економічна безпека домогосподарства в умовах довготривалої війни – це диференційований за категоріями населення стан забезпеченості фінансовими ресурсами за умови достатності товарів і послуг в країні для задоволення потреб в межах визначеного рівня. Вибір механізмів забезпечення фінансово-економічної безпеки домогосподарств залежить від ресурсних можливостей держави.

Найсуттєвішими загрозами фінансово-економічній безпеці домогосподарств і держави загалом в умовах війни є такі негативні явища, як падіння реальних доходів населення, безробіття, невиплата пенсій, заробітної плати, знецінення заощаджень, зубожіння частини населення країни, посилення диференціації доходів та майнового розшарування суспільства порушення прав споживача, які проявляються у різній послідовності, з різною послідовністю і гостротою залежно від характеру й тривалості бойових дій, але є неминучими.

В умовах війни Україна вже скоротила свої бюджетні плани до мінімуму, тепер кошти йдуть тільки на фінансування зарплат і пенсій, військових витрат і обслуговування внутрішнього боргу.

Об'єктивне зменшення національної економіки внаслідок руйнації реального сектору економіки, структурна деформація доходів державного бюджету, прогнозоване зростання витрат на ведення війни, ймовірне зменшення обсягів фінансової допомоги, зростання державного боргу і витрат на його обслуговування, створюють передумови для реалізації жорсткої дискреційної податково-бюджетної політики, що негативно вплине на фінансово-економічну безпеку українських домогосподарств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архів валютних курсів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/nbu/> (дата звернення: 24.05.2024 р.).
2. ВВП України 2024 URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 25.05.2024 р.).
3. ВВП України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2023/> (дата звернення: 25.05.2024 р.).
4. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 24.05.2024 р.).

5. Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб : Постанова КМУ : від 26.01.2024 р. № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.05.2024 р.).
6. Доходи та витрати населення у 2020 році. Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України. 2021. 91 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/02/doh_2020.pdf
7. Доходи та витрати населення у 2021 році. Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України. 2022. 93 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/02/zb_doch_21.pdf
8. Єгоричева С. Б., Гудзь Т. П. Фінансово-економічна безпека домогосподарств в Україні та підходи щодо її оцінювання. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 8 (08). С. 116–124. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/230/216>
9. Інфляційний звіт Національного банку України. Квітень 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-kviten-2024-roku> (дата звернення: 20.05.2024 р.).
10. Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/kap/kap_u/arh_kap_u.html (дата звернення: 25.05.2024 р.).
11. Методика комплексної оцінки бідності, затверджена Наказом Мінісоцполітики, Мінекономрозвитку України, Мінфіну, Держстату, НАНУ: від 18.05.2017 р. № 827/403/507/113/232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17#Text> (дата звернення: 21.05.2024 р.).
12. Про Всеукраїнський перепис населення : Закон України : від 19.10.2000 р. № 2058-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14#Text> (дата звернення: 21.05.2024 р.).
13. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України : від 09.11.2023 р. № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 25.05.2024 р.).
14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України : від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 25.05.2024 р.).
15. Програма управління державним боргом на 2024 рік : Наказ Міністерства фінансів України : від 31.01.2024 р. № 43. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Програма_управління_державним_боргом_на_2024_рік.pdf (дата звернення: 20.05.2024 р.).
16. Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за квартал у 2023 році. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/snzp/snzp_ek/smzp_ek_u.htm (дата звернення: 27.05.2024 р.).
17. Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, схвалена розпорядженням КМУ : від 07.04.2023 р. № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.05.2024 р.).
18. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення : монографія. М. С. Зварич, Я. М. Кашуба, Б. І. Пшик, Л. Я. Слобода. Львів : СПОЛОМ, 2020. 273 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansova-bezpeka.pdf>
19. Economics. Principles, Problems, and Policies. McConnell C.R., Brue S.L., Flynn S.M. Eighteenth edition. Published by McGraw-Hill/Irwin. New York, NY, 10020. 2009. 917 p. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/economics_mcconnell.pdf
20. Keynes J.M. How to pay the war. Macmillan and co., limitedst. Martin's str. London. 1940. 88 p. URL: https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/historical/Misc/howtopayforthewar_1940.pdf?utm_source=direct_download
21. Poverty & Equity Brief. Europe & Central Asia. Ukraine. October 2023. URL: https://datacatalogfiles.worldbank.org/ddh-published/0064942/DR0092482/Global_POVEQ_UKR.pdf?versionId=2023-10-16T15:54:56.7074467Z
22. 2024: UN Humanitarian Forecasts for Ukraine. URL: <https://unric.org/en/2024-un-humanitarian-forecasts-for-ukraine/>
23. Wages and labour costs. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Wages_and_labour_costs

REFERENCES:

1. Arkhiv valyutnykh kursiv [Archive of exchange rates]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/nbu/> (accessed May 24, 2024).
2. VVP v Ukraini 2024 [GDP in Ukraine 2024]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (accessed May 25, 2024).
3. VVP Ukrainy [GDP of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2023/> (accessed May 25, 2024).

4. Vnutrishn'o peremishcheni osoby. Ministerstvo sotsial'noyi polityky Ukrainy [Internally displaced persons. Ministry of Social Policy of Ukraine]. Available at: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (accessed May 45, 2024).
5. Deyaki pytannya sotsial'noyi pidtrymky vnutrishn'o peremishchenykh osib ta inshykh vrazlyvykh katehoriy osib : Postanova KMU : vid 26.01.2024 r № 94 [Some issues of social support for internally displaced persons and other vulnerable categories of persons: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine: dated 26.01.2024 № 94]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text> (accessed May 20, 2024).
6. Dokhody ta vytraty naselennya u 2020 rotsi. Statystychnyy zbirnyk. Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. 2021. 91 p. [Incomes and expenses of the population in 2020. Statistical collection. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. 2021. 91 p.]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/02/doh_2020.pdf
7. Dokhody ta vytraty naselennya u 2021 rotsi. Statystychnyy zbirnyk. Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. 2022. 93 p. [Incomes and expenses of the population in 2021. Statistical collection. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. 2022. 93 p.]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/02/zb_doch_21.pdf
8. Yehorycheva S. B., Hudz T. P. (2023) Financial and economic security of households in Ukraine and approaches to its assessment. *Digital economy and economic security*, № 8 (08), pp. 116–124. Available at: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/230/216>
9. Inflyatsiyyny zvit Natsional'noho banku Ukrainy. Kviten' 2024 [Inflation report of the National Bank of Ukraine. April 2024]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyyny-zvit-kviten-2024-roku>. (accessed May 20, 2024).
10. Kil'kist' aktyvnykh pidpryemstv za rehionamy Ukrainy ta vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti [Number of active enterprises by regions of Ukraine and types of economic activity] Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/kap/kap_u/arh_kap_u.html (accessed May 25, 2024).
11. Metodyka kompleksnoyi otsinky bidnosti, zatverdzhena Nakazom Minsotspolityky, Minekonomrozvytku Ukrainy, Minfinu, Derzhstatu, NANU: vid 18.05.2017 r. № 827/403/507/113/232 [Methodology of comprehensive assessment of poverty, approved by the Order of the Ministry of Social Policy, Ministry of Economic Development of Ukraine, Ministry of Finance, State Statistics Service, NASU: dated May 18, 2017 No. 827/403/507/113/232]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17#Text> (accessed May 21, 2024).
12. Pro Vseukrayins'kyy perepys naselennya : Zakon Ukrainy : vid 19.10. 2000 r. № 2058-III [About the All-Ukrainian population census: Law of Ukraine: dated 19.10. 2000 No. 2058-III]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14#Text> (accessed May 21, 2024).
13. Pro Derzhavnyy byudzheth Ukrainy na 2024 rik : Zakon Ukrainy : vid 09.11.2023 r. № 3460-IX [On the State Budget of Ukraine for 2024: Law of Ukraine: dated November 9, 2023 No. 3460-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (accessed May 25, 2024).
14. Pro zabezpechennya prav i svobod vnutrishn'o peremishchenykh osib : Zakon Ukrainy : vid 20.10.2014 r. № 1706-VII [On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons: Law of Ukraine: dated 10.20.2014 No. 1706-VII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (accessed May 25, 2024).
15. Prohrama upravlinnya derzhavnym borhom na 2024 rik : Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy : vid 31.01.2024 r. № 43 [State debt management program for 2024: Order of the Ministry of Finance of Ukraine: No. 43 dated January 31, 2024]. Available at: https://mof.gov.ua/storage/files/Програма_управління_державним_боргом_на_2024_рік.pdf (accessed May 20, 2024).
16. Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за квартал у 2023 році [Average monthly wages by types of economic activity for the quarter in 2023]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/snzs/snzs_ek/smzs_ek_u.htm (accessed May 27, 2024).
17. Stratehiya derzhavnoyi polityky shchodo vnutrishn'oho peremishchennya na period do 2025 roku, skhvalena rozporядzhennyam KMU : vid 07.04.2023 r. № 312-r. [State policy strategy on internal displacement for the period until 2025, approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine: dated 04/07/2023 No. 312]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text> (accessed May 27, 2024).
18. Finansova bezpeka domohospodarstv v Ukraini: suchasni problemy ta mekhanizm zabezpechennya : monohrafiya. M. S. Zvarych, Ya. M. Kashuba, B. I. Pshyk, L. Ya. Sloboda. L'viv : SPOLOM, 2020. 273 p. [Financial security of households in Ukraine: modern problems and mechanism of provision: monograph. M. S. Zvarych, Y. M. Kashuba, B. I. Psyk, L. Ya. Freedom Lviv: SPOLOM, 2020. 273 p.]. Available at: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansova-bezpeka.pdf>
19. Economics. Principles, Problems, and Policies. McConnell C.R., Brue S.L., Flynn S.M. Eighteenth edition. Published by McGraw-Hill/Irwin. New York, NY, 10020. 2009. 917 p. Available at: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/economics_mcconnell.pdf

20. Keynes J. M. How to pay the war. Macmillan and co., limitedst. Martin's str. London. 1940. 88 p. Available at: https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/historical/Misc/howtopayforthewar_1940.pdf?utm_source=direct_download
21. Poverty & Equity Brief. Europe & Central Asia. Ukraine. October 2023. Available at: https://datacatalogfiles.worldbank.org/ddh-published/0064942/DR0092482/Global_POVEQ_UKR.pdf?version-id=2023-10-16T15:54:56.7074467Z
22. 2024: UN Humanitarian Forecasts for Ukraine. Available at: <https://unric.org/en/2024-un-humanitarian-forecasts-for-ukraine/>
23. Wages and labour costs. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Wages_and_labour_costs